

УДК 332.02

V. Tkachuk, PhD, associate professor State Agrarian and Engineering University in Podilya

ASSESSMENT OF AGRICULTURAL AND TRENDS ENTERPRISES

Annotation. Long-term transformation in the agricultural sector have not yielded the expected results of quality of life in rural areas. Despite all the changes in agricultural production remains the lowest wages.

In the corporate sector and the share of farms in labor costs in the cost of agricultural production decreases. Most acute problem of contemporary village is the high level of real and disguised unemployment.

Distribution of holdings accompanied by layoffs of agricultural production and leads to an increase in the number of unemployed rural population join the ranks of the hidden unemployed who allegedly engaged in private households, but actually gain sustenance primarily on the basis of labor migration.

The real and hidden unemployment leads to a depreciation of human capital and the deterioration of its quality characteristics, raises the overall migration and subsequent deformation of its age-sex structure, increases znelyudnennya villages.

Thus, the domestic agricultural production model, formed during the last two decades, allows to achieve economic growth and provide good income producers a stake. However, public goods, including such important as food self-sufficiency, the economic basis of life of the rural population, reproduction of the peasantry and the maintenance of ecological balance that must be created in the process of agricultural production, produced not as a family type of entity that is fully focused on the creation of wealth not receive proper development.

Therefore, the current model of agricultural production requires a comprehensive modernization undertaken in socio-economic terms.

Systematic development of the agricultural sector and agricultural sector as a whole can be achieved only in a skillful combination of public policies, innovative approach based on scientific achievements and interests of the regulation of enterprises working in the field.

Keywords: *agricultural economy, state support, public policy, in agricultural production, ecological balance, the agricultural sector the economic basis, agricultural production model, transformation in the agricultural sector.*

В.В. Ткачук кандидат економічних наук, доцент ПДАТУ

ОЦІНКА СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Системний розвиток аграрного сектору економіки та агропромислового комплексу в цілому можливо досягти лише в поєднанні вмілої державної політики, інноваційного підходу на основі наукових здобутків та регулювання інтересів підприємств, що працюють в цій галузі.

Ключові слова: *аграрний сектор економіки, державна підтримка, державна політика.*

Постановка проблеми в загальному розвитку та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Алгоритм відносин, що склався в аграрному секторі економіки впродовж двох останніх десятиліть, не забезпечує виконання поставленої мети, що спричинене унікальністю системи, багатофункціональністю та комплексністю агропромислового виробництва. На сьогодні нарощування виробничого та експортного потенціалу, отримання потужного фінансового результату вдається лише певному колу виробників, що відображає розбалансованість системи, орієнтованої на результат, валове виробництво, яке сформувалось в радянський період функціонування сільськогосподарського виробництва і на сьогодні продовжує функціонувати, змінивши лише напрямки потоку прибутків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано завдання даної проблеми. Формування ефективної системи розвитку для аграрних підприємств є дуже актуальною в період модернізації та інновації ринкової економіки. Дана тема досліджувалася багатьма вченими-економістами, зокрема В.П. Галушком, І.М. Герасименком, О.Д. Гудзинським, Й.С. Завадським, М.Й. Маліком, М.М. Мартиненком, М.П. Поліщуком, С.М. Собоєм, І.М. Цимбалюком та іншими, але, зважаючи на розвиток економіки, дана тема потребує додаткового дослідження.

Постановка завдання. Метою роботи є узагальнення і доповнення теоретично-методологічних положень щодо розробки методичних підходів формування державної політики, яка формується на основі наукового, інноваційного підходу та розробки рекомендацій для їх впровадження в практику господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Певна результативність виробничої системи, формування ефективних експортних можливостей розглядається на даний час як основний елемент розвитку сільського господарства в цілому, але орієнтація на результат та його досягнення без врахування розвитку соціальної складової села, зайнятості, добробуту сільського населення не дає розвитку в усіх його складових. Отже, існуюча модель агропромислового виробництва повинна бути зорієнтована на виробничу модернізацію. Даний напрямок має виступати в формі генеральної мети розвитку сільськогосподарського сектору економіки, формувати стратегію і тактику подальших дій, які повинні поєднати економічні, соціальні та екологічні інтереси суспільства і задоволення його потреб. У той же час при створенні стратегії розвитку аграрний сектор повинен розвиватися як цілісна система, що органічно поєднає різні за формами, видом та власністю організації. На сьогодні сформувалось декілька видів сільськогосподарських виробників, а саме: агропромислові корпорації з вертикальними інтегрованими структурами, які мають схильність до постійного росту та залучення великих обсягів майна і землі; корпоративні форми, куди входять виробничі кооперативи, господарські товариства тощо; сімейні господарства (фермерські та особисті селянські господарства), споживчі господарства населення.

Розглядаючи діяльність даних агроформувань, можна відмітити нерівні можливості різних типів виробників, відносини між ними набувають антагоністичних ознак, що проявляється в різкій монополізації холдингами ресурсів, фінансових джерел, каналів збуту продукції, державної підтримки як на місцевому, так і на загальному рівні, хоча в загальному відмітимо певний поділ ринків і напрямків діяльності цих підприємств. Великі корпоративні формування охопили весь експортно орієнтований напрямок, такі як виробництво зернових та технічних, серед яких домінують озимі та ярі зернові, кукурудза, соя, соняшник тощо. Натомість малі господарства більшою мірою орієнтовані на внутрішній ринок, забезпечуючи населення нашої країни картоплею, овочами, фруктами, молоком, м'ясом свинини тощо.

Але більш інтенсивного розвитку зазнають саме великі аграрні підприємства корпоративного типу. Це передусім пов'язане з тим, що вони мають можливість доступу до фінансових потоків, здійснюють

великий оборот капіталу, матеріалів, сировини тощо, вміло використовують законодавчу базу, залучають у свою діяльність передові досягнення сільськогосподарської науки та провідних фахівців галузі.

Збереження даної динаміки призведе також і до негативних наслідків. Пов'язано це з тим, що підприємства нехтують вимоги сівозмін, спостерігається масштабна монокультуризація, обмежене виробництво тваринницької продукції та її вузькоспеціалізований напрям. Рослинництво орієнтоване на експортні напрями, тваринництво – на промислові шляхи забезпечення продовольчими продуктами, часто нехтуючи вимогами санітарно-епідеміологічної та екологічної безпеки. Індивідуальні фермерські господарства також певною мірою зловживають даними процесами, зменшуючи обсяги природоохоронної діяльності, створюючи цим самим реальну загрозу ресурсо-екологічній безпеці аграрного сектору зокрема і держави в цілому. Державні органи контролю мають незначний вплив лише на індивідуальні, фермерські та кооперативні господарства невеликих розмірів, натомість агрохолдинги здебільшого нехтують на зауваження, оскільки мають в своїй структурі потужні юридичні відділи, розміщуються на територіях декількох районів, а то і областей.

Тому потрібно відмітити, що розвиток аграрного сектору економіки впродовж останніх десятиліть має як позитивні, так і негативні складові, що відображено в таблиці 1 [1].

Таблиця 1

Тенденції розвитку аграрного сектору, позитивні і негативні складові

Фактори зростання	Негативні тенденції розвитку
Технічна та технологічна модернізація	Погіршення екологічного стану галузі та ґрунтів зокрема
Підвищення продуктивності праці	Скорочення зайнятості сільського населення Зменшення людського капіталу Посилення диспаритету в доходах Витіснення селян у неформальний сектор Зменшення реальних доходів та соціальних гарантій на селі
Збільшення обсягів виробництва комерційно привабливих обсягів продукції	Монокультуризація Виснаження родючості ґрунтів Деформація галузі
Орієнтація на розвиток експортних можливостей	Сировинна спрямованість експорту Диверсифікація доходів Залежність від зовнішніх та експортних чинників
Концентрація та монополізація земельних ресурсів	Погіршення конкурентного становища Зношення інфраструктури Втрата соціальних гарантій невеликих сіл та населених пунктів Порушення законодавчої бази, що стосується використання та володіння землею Обмеженість потенціалу розвитку галузі

Розвиток підприємства набув односторонньої форми виключаючи комплексність системи невручання соціальної, екологічної та інших складових.

Зауважимо, що ріст виробництва продукції рослинництва відбувся за рахунок експортно орієнтованих груп рослин, що призводить до викривлення галузевої та продуктової структури виробництва і погіршення культури сівозмін. А схильність до монополізації цих підприємств призводить до погіршення фінансового стану сільськогосподарського сектору, призупинки потенціалу розвитку села в цілому як суспільно-культурної одиниці, зниження його окремих важливих складових.

У результаті аналізу сьогоденної ситуації щодо розвитку аграрного сектору економіки, яка сформулювалась протягом останніх десятиліть, можна дійти до висновку, що економічне зростання та вагомі фінансові результати можливі з одночасним спадом розвитку села як такого, оскільки монополізація ринку монополізує і доходи, значна кількість яких зосереджена у великих корпораціях. Дана алгоритміка призводить до росту економічного та соціального розшарування галузі. Тому існуюча модель аграрного виробництва та розвитку потребує всебічного аналізу, модернізації з соціально-економічним підходом, де будуть враховані інтереси усіх типів виробників, сільських та селищних громад.

Напрямки розвитку аграрного сектору, як найбільш потужнішої галузі української економіки, повинні базуватись на таких принципах, як підвищення конкурентоспроможності галузі на рівні малих підприємств та підприємств сімейного типу, оскільки великі агрохолдинги в цьому напрямку досягли вагомих результатів, на другому етапі – розвиток села на основі становлення самої сільської громади. Конкурентоспроможне підприємство сімейного типу з високим рівнем розвитку та перспективою подальшої діяльності дає зайнятість для жителів села та умови для соціальних гарантій. Цим самим е

можливість зберегти село як таке і намітити шляхи модернізації та розвитку. Досягти цього можна при взаємодії держави та виробничого підрозділу, яка повинна опиратись на створення умов для зростання продуктивності, сталості ситуації та певної її стабільності і захисту від зовнішніх та внутрішніх агресивних середовищ. Даний підхід дасть можливість раціонально використовувати ресурсний потенціал, сировину, матеріали і що головне – земельні ресурси, рівного доступу виробників усіх типів до техніко-технологічних та організаційних інновацій, фінансової та ринкової інфраструктури, вихід на експортні позиції, що для малих підприємств сьогодні, на жаль, неможливо.

Висновки. Досягнення запланованих результатів можливо завдяки запровадженню спеціального режиму регулювання діяльності агрохолдингів для обмеження їх прямого впливу на ринок. Регулювання механізмів залучення та використання земельних ресурсів зі встановленням певних меж щодо об'ємів земель, що використовуються, залучення дрібного виробника до створення законодавчих та правових нормативних документів з врахуванням саме їх інтересів дасть можливість доступу до дотацій, субсидій, пільгових кредитів, ефективної протидії податковому тиску, доступу до закордонних інвестицій, захисту самої підприємницької діяльності та можливість реорганізації, модернізації та продажу власного бізнесу без втрат. На наступному етапі потрібно сформулювати ефективні механізми впливу на дрібні малотоварні підприємства, щоб захистити їх в конкурентному середовищі механізмами організаційно-економічного та інституційного характеру, які будуть орієнтовані на розвиток саме таких підприємств з врахуванням модернізації та пристосуванням до сьогодишніх реалій, повноцінної інтеграції у вітчизняну економіку та можливостей використання європейського досвіду в цьому напрямку, оскільки Україна та специфіка її аграрного сектору здебільшого розвивалася по принципу європейських норм, стандартів та агрокультури.

Наступним кроком потрібно вирішити питання фінансового забезпечення та доступності до державного субсидування і захисту, мікрокредитування, партнерства та кооперації, зв'язку з наукою, яка дасть можливість реалізувати новітні розробки в галузі, захист та гарантії щодо подальших дій державних органів, що стосуються законодавчо-правової та страхової діяльності. Саме це дасть можливість створювати стратегічні плани подальшого розвитку, які будуть охоплювати два, три, п'ять і більше років.

Основним етапом розвитку стане формування самоуправління сільської громади, інфраструктури на селі та системи прогресивного соціального захисту з прямою адресною допомогою, враховуючи перспективність самого села, можливості його подальшого розвитку, можливі тенденції до змін, оскільки ряд сіл знаходяться в критичних ситуаціях і часткова допомога результату не принесе.

Усі ці етапи розвитку потрібно проводити циклічно, враховуючи специфіку регіону, характеристики діючих підприємств, напрямок їх діяльності та спеціалізацію, географічне розташування тощо. Але початком усіх процесів є нормативно-правове регулювання агровідносин, захист та гарантії дрібного малотоварного виробника, регулювання відносин між ними, державою та іншими суб'єктами господарської діяльності. Створення пілотних проектів в окремо визначених регіонах з врахуванням усіх можливих загроз та ризиків дасть можливість врахувати сильні та слабкі сторони в реальному середовищі. Розвинути систему освітньо-консультативної діяльності із залученням провідних науковців та навчальних закладів регіону.

Список використаних джерел

1. Бородіна О., Прокоп І. На яку модель аграрного сектору має орієнтуватись Україна у стратегічній перспективі? // Дзеркало тижня. – 2013. – № 25. – С. 6-7
2. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навчальний посібник / В.О. Василенко. – К.: ЦУЛ, 2003. – 428 с.
3. Гудзинський О.Д. Державна політика інноваційного розвитку економіки // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 18. – С. 98-102.
4. Репин В.В. Бизнес-процессы компании: построение, анализ, регламентация / В.В. Репин. – М.: РИА Стандарты и качество, 2007. – 240 с.
5. Контроль в системі стратегічного управління підприємствами (теоретико-методологічні аспекти): монографія [Гудзинський О.Д., Судомир С.М., Аксентюк М.М., Пилепенко О.С.]. – К.: Аграр Медіа, 2011. – 325 с.

Аннотація. Системного розвитку аграрного сектора економіки и агропромышленного комплекса в целом можно добиться только в сочетании умелой государственной политики, инновационного подхода на основе научных достижений и регулирования интересов предприятий, работающих в этой области.

Ключевые слова: аграрный сектор, государственная поддержка, государственная политика.